

Geperste latoenkoperen wijzerplaten op de Friese staartklokken

In navolging van de comtoises en Schwarzwaldse klokken werden rond 1860 de Friese staartklokken regelmatig uitgevoerd met geperste latoenkoperen platen. De productie van de Friese staartklok was over zijn hoogtepunt heen en er werd gezocht naar aanpassingen aan de heersende stijl. Zelfs onder de geperste wijzerplaten komen we soms nog oudere beschilderingen tegen. Één van de mooiste Friese staartklokken met een latoenkoperen wijzerplaat hangt in Museum Joure (Afb. 1).

↳ Sjoerd Folkers

In het centrum treffen we de signatuur W.L. Aleva Joure aan. Heel duidelijk is hier de maker van de klok aangegeven. De geperste cartouches zijn praktisch identiek aan de geperste cartouches bij de Franse comtoises. De bruidskrans en de vier jaargetijden zijn met de voorstelling in de toog uit één stuk geperst. In de toog de voorstelling handelsvaart. Aan de linkerzijde de gevleugelde helm en staf (caduceus) met slangen omwonden. Hierdoor wordt Hermes, de god van de handel gesymboliseerd. Ook links een anker, het symbool van de hoop en in dit geval ook van een behouden vaart. Links en rechts verpakkingen van een ton en een mand die vervoerd moeten worden. In het midden een schip dat de wind in de zeilen heeft, hetgeen voorspoed betekent. Op Afb. 2 een andere handelsvaartvoorstelling. Links een man met in zijn ene hand de caduceus van Hermes en in de andere hand steunend op zijn schoot een anker. Een schip waarmee de handel naar de fabriek, die helemaal links staat vervoerd moet worden.

Afb. 3

Hoorn des overvloeds

Bij Afb. 3 zouden we ook kunnen denken aan een handelsvaartvoorstelling. Terwijl de rijkdom van het bezit er vanaf straalt. Rechts de handel en een schip en naar het midden een persoon met de hoorn des overvloeds in zijn rechterhand. In zijn linkerhand houdt hij een schop vast met aan de bovenzijde een kruis. Hiermee kan het graf gegraven worden. Links zien we een schip in de vorm van een zwaan. De zwaan betekent in de symboliek eeuwige trouw. Hier heeft hij in zijn snavel een rouwkrans. Op het zwanenhoofd zien we, waarvan er vaak gedacht wordt dat het een Jacobsschelp is, de gespreide veren van een pauw. Omdat het vlees van de pauw niet bederft stelt de pauw de onsterfelijkheid van Christus voor. Links op de grond staat de haan als symbool van de dageraad en het aanbreken van de nieuwe dag, waarmee hier het ontwaken uit de dood bedoeld wordt zoals staat in het bijbelboek Openbaring. Achter de haan zien we de boom des levens. We kunnen deze voorstelling dan ook noemen: "Op weg naar het eeuwig leven".

"Rust na de oogst" (Afb. 4 en 5)

Aan de rechterzijde zit een man met een zeis in zijn linkerhand en in zijn rechterhand een drankje. De vrouw heeft zittend een hark waarmee ze de aren bij elkaar geharkt heeft. In het medail-

Afb. 4

lon de Griekse godin van de oogst en zomer Demeter (Romeins Ceres). Het enige verschil is dat in het medaillon bij de ene voorstelling de Griekse Godin van de oogst Demeter en face uitgebeeld is en bij de andere voorstelling en profil. Afb. 6 is een tafereeltje van huiselijkheid. De vrouw is aan het breien en de man drinkt na gedane jacht zijn pintje bier. Op de tafel ligt zijn pijp. De hond als symbool van trouw ligt naast de man en de kat, hier als plek van rust, ligt te slapen.

Eeuwige liefde

Afb. 7 en 8 zijn gewone agrarische tafereeltjes. Melkende boerin, man op paard, koeien en schapen en stelt de veeteelt voor. Verliefd paar tijdens de oogst. Man met zeis en vrouw met sikkel, rondom in de aren. Ofschoon de zeis en sikkel ook symbolen zijn van de dood, maar dat zal hier zeker niet de bedoeling zijn. Man vraagt vrouw ten huwelijk. Afb. 9. Met links op de achtergrond de kerk voor de huwelijksinzegening. Een rozenboom hetgeen (eeuwige) liefde betekent. Boven de twaalf hangt een hart aan de bruidskrans, hetgeen ook liefde betekent. Alle gesterste platen zijn niet professioneel beschilderd en het vermoeden bestaat dan ook dat de uurwerkmaker of zijn knecht ze een likje verf gegeven hebben. Van goede Lushof- of Otto-beschilderingen is hier zeker geen sprake.

Afb. 7

Dun messing

Het woord latoenkoper is wat bezijden de waarheid. Latoen komt van het woord laton in het Oud-Nederlands en lijkt ook op laiton uit het Frans hetgeen in beide gevallen messing betekent. Als we het over latoenkoper hebben dan denken we dat het dun koper is. Zo wordt het ook in de handel verkocht. Maar eigenlijk is het dun messing. Puur koper is moeilijk te bewerken. Vandaar dat we met een legering werken van koper en zink, messing genaamd. Het messing dat voor latoenkoper gebruikt wordt ligt rond de 30% zink en 70% koper.

H.L. Aszmann

Op Afb. 3 zien we rechts onder op een pakket HLA staan. In eerste instantie zou je denken dat het de signatuur zou zijn van bijvoorbeeld iemand uit de uurwerkmakersfamilie Aleva. Bij de comtoises van na 1835 is er ook niet bekend waar en wie de platen geperst hebben. Vaak komen we op geperste comtoiseplaten CN tegen. Bekend is in de comtoiseliteratuur dat CN Carl Neufeld betekent en die had zijn fabriek in Iserlohn, Saarbrücken. Na enige uren zoekwerk kwam ik erachter dat het de signatuur HLA van H.L. Aszmann was. Deze Aszmann heeft zijn fabriek verkocht in 1862 aan Carl Neufeld. We weten nu dat er al geperste platen op de Friese

Afb. 8

staartklokken gebruikt werden voor 1862. Op de schilden die als kapbekroning dienen, zien we ook een enkele keer de signatuur HLA, Afb. 10.

Zinkbergen

Op geperste platen van de Schwarzwalders komen we deze signatuur een enkele maal ook tegen. In Iserlohn kwamen deze fabriekjes aangezien er in de omgeving zinkbergen zijn. Het zink komt daar aan de oppervlakte en kan afgegraven worden in plaats van dat er erts uit een mijn gehaald moet worden. Het gewonnen zink is daar praktisch zwavelvrij. We weten inmiddels dat de Friese staartklokkenproductie in 1860 dan al ver over zijn hoogtepunt heen is. De Friezen zagen de Schwarzwalderklokken met geperste platen en dat die klokken wel verkocht werden en zochten naar goedkopere en meer aan de mode aangepaste klokken. Zo is uit de Duitse goedkopere reguleur de Friese reguleur ontstaan. In een volgend artikel daar meer over. Herman Serano is verzamelaar van geperste platen van de Friese staartklokken. Mocht u er hebben die anders zijn dan op de foto's dan is hij geïnteresseerd, zowel in het verkrijgen van platen als foto's. Heeft u opmerkingen, foto's of geperste platen, dan verzoek ik u mij dat te berichten op friesestaartklok@gmail.com.

